

Expertiza Femeilor în Epoca Instabilității Post-Adevăr: Sugestii pentru o
Nouă Agendă
("Women's Expertise in the Age of Post-Truth Instability.
Suggestions for a New Agenda")

Valentin NICOLESCU

National University of Political Studies and Public Administration

Abstract:

The COVID19 pandemic has pushed to the surface many underlying issues in contemporary advanced Western societies, one amongst these being the emergence of public mistrust in authority and the facts, specific to the so-called post-truth era. This I believe to be an extremely important challenge for women's expertise in social sciences in general and in International Relations particularly and, I suggest, grounds for a renewal of the epistemic agenda and for the role played by women experts in society.

Keywords: *COVID-19, women's expertise, post-truth, international relations.*

Introducere

Pandemia provocată de SARS-CoV-2 a acutizat și scos la suprafață o multitudine de contradicții prezente în societatea globală, ce se reflectă și la nivelul relațiilor internaționale. Vorbim aici de probleme sociale, economice, culturale șamd. Odată cu închiderea multor afaceri – în special în zona serviciilor, comerțului en detail și (în anumite arii) a producției manufacturiere și de materii prime – agenții economici au fost obligați să renunțe la o parte însemnată a angajaților/elor. De exemplu recesiunea economică, prognozată încă din 2019, pare a fi fost grăbită de măsurile de sănătate publică adoptate la scară largă în întreaga lume. Acestea au dus finalmente către apariția unei noi dezbateri globale, ce pune față în față interesul de sănătate publică și cel

economic, sintetizată probabil cel mai bine de expresia președintelui american Donald Trump ”să nu facem ca soluția să fie mai păguboasă ca problema” (Haberma&Sanger, 2020). Cu alte cuvinte, președintele american încerca să sublinieze faptul că, dincolo de efectele directe ale măsurilor de sănătate publică, efectele economice ar putea fi mult mai periculoase, atât la nivel individual, cât și sistemic. În mod natural, dezbaterea s-a politizat rapid, stânga părând a fi adepta sănătății publice și a închiderii economiei, în timp ce dreapta adepta redeschiderii și a imunizării prin expunerea masivă a populației. Covid19, de asemenea, s-a reflectat și în domeniul relațiilor internaționale, probabil cel mai bun exemplu fiind oferit de transformarea conflictului economic sino-american într-un veritabil război rece inițiat de partea americană odată cu lansarea acuzelor privind proasta gestionare de către China a pandemiei în zona Wuhan (Borger&Graham-Harrison, 2020). Mai mult, dat fiind faptul că SUA se află în plin an electoral, o serie de probleme ce țin de afacerile interne americane legate de gestionarea pandemiei au fost împinse la nivel internațional de către administrația americană prin vocea președintelui Trump, așa cum este cazul retargerii SUA din WHO. Și, pentru a încheia seria de exemple, trebuie menționat și efectul indirect pe care pandemia l-a avut asupra revoltelor provocate de uciderea lui George Floyd care, la rândul lor au devenit, dintr-un fenomen specific american, într-o mișcare globală de contestare a rasismului sistemic și a trecutului colonial al civilizației Occidentale: măsurile de sănătate publică adoptate – lockdown, stare de urgență șamd – care au condus finalmente la închiderea unor largi sectoare din economiile țărilor avansate, au rezultat în creșterea alarmantă a numărului șomerilor, în Statele Unite de exemplu peste 40 de milioane de persoane aplicând la ajutoarele de șomaj, ridicând cifra totală a acestuia la valori apropiate celor din timpul mării crize economice din anii treizeci ai secolului trecut. Criza pieței muncii determinată de pandemia COVID19 s-a dovedit a fi o serioasă constrângere structurală în determinarea protestelor legate de uciderea lui George Floyd, respectiv în privința globalizării acestora. Practic, se poate observa cum presiunea produsă de incertitudinea economică se reflectă și în violența inițială a protestelor, în numărul mare de participanți și, nu în ultimul rând în agenda acestora, care nu se limitează doar la reformarea profundă a sistemului de siguranță publică, căpătând rapid o latură politică mai amplă, ceea ce face ca mișcările de protest internaționale generate în această perioadă împotriva discriminărilor, rasismului și colonialismului să nu poată fi înțelese decât prin apelul la o abordare intersecțională, specifică feminismului în RI..

Din perspectiva articolului de față, ceea ce se întrevede ca fiind probabil cea mai importantă consecință a crizei o reprezintă prăbușirea tot mai accentuată a încrederii în autoritatea epistemică

formală, în ceea ce până acum era perceput ca fiind adevărul originat la nivelul canalelor oficiale de comunicare și susțuit de către acestea. Emergența, în ultima decadă, a noilor tehnologii de informație și comunicare (generic cunoscute în domeniu ca ICT – information and communication technologies) și proliferarea social media a condus către spargerea monopolului informațional și comunicațional deținut de state și de un număr relativ mic de corporații la nivel global, și către emergența unor modele alternative de construire a consensului societal privind veridicitatea faptelor, fie ele fizice, politice sau științifice (vezi Keymolen, Prins&Raab, 2012). Cu alte cuvinte, oamenii nu mai au încredere în ceea ce li se spune, în cunoașterea care le este transmisă. Nu doar că nu mai au încredere, dar aleg și să o chestioneze greșit, și asta din cauza absenței obișnuinței de a examina critic faptele sau a unui instrumentar minimal de gândire critică.

Gândirea critică este construită pe bazele simple ale cercetării faptelor prin in/validarea lor în urma chestionării asumțiilor cu care operează atât sursa ce prezintă respectivele fapte, cât și persoanele aflate în poziția de receptori. Este vorba despre două seturi centrale de asumții, ce modelează acțiunile și ideile indivizilor – asumțiile legate de relațiile de putere, respectiv asumțiile hegemonice. Primele vizează identificarea și chestionarea relațiilor de putere ce permează uriașa majoritate a aspectelor vieții cotidiene în vederea redirecționării puterii, în timp ce a doua are în vedere ”procesul prin care idei, structuri și acțiuni sunt percepute de o majoritate a oamenilor ca fiind complet naturale, predeterminate și operând pentru binele lor” (Brookfield, 1997, 18), când de fapt ele servesc interesele unor grupuri minoritare ce au drept obiectiv prezervarea unui status quo ce le este favorabil (idem). Ceea ce este însă specific și extrem de greu de gestionat în cazul asumțiilor hegemonice este faptul că ele apar ca fiind parte integrantă a culturii din care facem parte, a vieții de zi cu zi, modelându-ne comportamentele, deciziile, așteptările sau interpretările (idem). Indivizii par a reuși mai degrabă să chestioneze asumțiile legate de putere, însă nu și pe cele hegemonice. Asta s-a dovedit a avea ca rezultat o creștere substanțială a impactului pe care teoriile conspirației l-au avut asupra publicului larg (dar și asupra unora dintre factorii de decizie la nivel internațional) în această perioadă. Probabil cel mai bun exemplu îl oferă tot Statele Unite, unde un sondaj recent al YouGov la comanda Yahoo News arată că nu mai puțin de 44% dintre votanții republicani și 19% dintre cei democrați cred că Bill Gates plănuiește să folosească viitoarea campanie de vaccinare anti Covid 19 pentru a implanta cu microcipuri populația globală (Romano, 2020). În mod similar, în România, o echipă de cercetători din domeniul științelor comunicării au efectuat o cercetare vizând impactul teoriilor conspirației

asupra publicului românesc. Rezultatele arată că nu mai puțin de 66.6% dintre respondenți consideră că virusul este produs în laborator, iar 49.3% cred că pandemia este produsul unei conspirații între corporațiile farmaceutice și marile puteri (Sultănescu et al, 2020).

Acest efect al tot mai răspânditului fenomen de ”alegere a propriei realități” specific așa-numitei ”ere post-adevăr” are implicații majore, impactând aspecte variate ale domeniului politic, de la cel intern la cel internațional, dovedind a căpăta tot mai mult caracteristicile unei amenințări de securitate ce trebuie abordată și gestionată ca atare, și cu ajutorul expertizei femeilor din domeniul relațiilor internaționale.

Feminismul în relațiile internaționale are o lungă istorie de contestare critică a modelelor explicative dominante, evidențiind acele aspecte la care acestea fie sunt ”oarbe”, fie sunt produsul cultural-intelectual al hegemoniei patriarhale, construindu-se astfel în jurul unor concepte specific masculine, precum cel de putere bazată pe forță sau de autoritate ca gestionare a violenței. Charlotte Cooper avertiza cu privire la faptul că ”aria subiectelor studiate, granițele disciplinei, preocupările și motivele ei centrale, conținutul cercetărilor empirice, asumțiile cu care operează modelele teoretice, respectiv lipsa aproape desăvârșită a practicienelor femei atât în cercurile academice, cât și în cele ale elitei puterii și economiei, toate se combină și se întăresc reciproc pentru a marginaliza și a face invizibil rolul și preocupările femeilor în arena internațională” (Hooper, 2001, 1). Expertiza femeilor însă, se dovedește a fi crucială atunci când este vorba de problematici complexe precum cele amintite mai sus, ce necesită o înțelegere critică a realității (politice, economice, discursive șamd) și, implicit, o abordare intersecțională și trans-disciplinară.

Din această perspectivă, consider că este necesară o regândire modalităților educative de transferare/diseminare a instrumentarului central al gândirii critice ca model de empowerment individual și de grup, în paralel cu dezvoltarea unui model diferit de generare (construcție) și diseminare a autorității, în particular a celei epistemice, generată de expertiză. Astfel, se poate avea în vedere un model orizontal non-excluziv, centrat pe *caring* și împărtășire ca modele de învățare (ce poate fi originat de către femei, care au experiența istorică a excluderii), și nu pe tipologia ierarhică, tipic masculină. Un model care să pună accentul pe cooperare și nu pe competiție, pe împărtășirea de informații și cunoaștere, nu pe utilizarea egoistă în vederea capitalizării în termenii statusului sau poziției sociale în comunitatea științifică. În același timp, este necesară o abordare inter și transdisciplinară, în care specialiste din diferite arii de cercetare se constituie în grupuri de *peers* care să valideze cunoașterea, respectiv să contribuie creativ la producerea unei noi pornind

de la datele existente. În același timp, chestionarea asumțiilor culturale, ideologice ori economice și a modului în care acestea contribuie la structurarea unui discurs – științific, informativ, politic, economic etc – ca model de abordare critică este necesar, da nu și suficient pentru a contribui la schimbarea trendului actual. Democratizarea informației adusă de noile tehnologii informaționale trebuie să fie dublată de o reconceptualizare a ideii de intelectual public angajat, apelând la beneficiile pe care aceste noi tehnologii le oferă. Expertiza trebuie să încerce să iasă din turnul de fildeș al Academiei și să contribuie la educarea comunitară cetățenească, încurajând și participând la schimbarea paradigmei către un model de învățare colectivă, comunitară, care să presupună descoperirea critică a faptelor și eliminarea sau chiar taxarea interpretărilor construite pe asumții hegemonice sau de interes al puterii.

Din pură perspectivă epistemologică, ideea de variabilă explicativă dominantă ca motor al construirii variilor tipologii teoretice trebuie la rândul ei contestată mai amplu. Ea exprimă, în opinia mea, un existența unui set masculinist ierarhic originar pe baza căruia, ca asumție, se construiește însăși modelul cunoașterii. Nu discutăm îndeajuns despre conexiuni non-ierarhice între multiple variabile explicative (cu excepția, poate, a modelelor statistice multicoliniare), și între multiple tipuri de abordări (inter- și trans-) disciplinare deci despre un model explicativ integrat/or, deschis și capabil să se îmbogățească prin acumularea de noi discuții critice și, așadar, prin integrarea unor noi variabile în modelul explicativ propus. Asumăm, în schimb, în mod fundamental, modelul dominanței patriarhale, pe care dacă vreți îl putem numi *modelul alfa* sau *modelul unicului* (pe care îl regăsim, ca simplu exemplu, și în argumentele medievale în favoarea monarhiei) – o singură variabilă dominantă este necesară și suficientă pentru a fundamenta un model explicativ vizavi de o situație particulară dată. De exemplu, cum am observat în anumite medii moderate americane de dreapta, instituțiile generatoare de politici publice (evident, în percepția dreptei, toate democrate, deci ”de stânga”) sunt cele care explică ”rasismul” împotriva căruia mișcări precum Black Lives Matter (BLM) se poziționează. Teza dominantă este cea conform căreia instituțiile și politicile publice ce au decurs din acestea au dus către construirea unei ”subclase” de indivizi, toți de culoare, care apoi justifică nu doar discursul rasist, dar și politicile afirmative destinate combaterii acestuia (eg interzicerea discriminării la angajare conduce către nevoia agenților economici de a angaja persoane-token pentru a demonstra toleranța sau atitudinea pozitivă vizavi de minorități, fapt ce nu doar că nu rezolvă problema, ci o agravează). Acest tip de explicație mono-variabilă și patriarhală este extrem de nociv, pentru că alege – prin

asumțiile cu care operează -, să fie orb la o serie întreagă de variabile care, alături de cea instituțională, ar putea oferi un model explicativ valid și coerent cu realitatea.

Într-un interesant articol din iunie 2020 publicat în *The Economist*, Jennifer Doudna remarcă faptul că, în acest moment, procesul de producere, verificare și diseminare a cunoașterii începe să treacă printr-un profund proces de schimbare, în termenii comunicării, evaluării reciproce a rezultatelor și a diseminării rezultatelor (Doudna, 2020). Acesta, este, neîndoielnic, un moment-cheie extrem de important pentru reconsiderarea critică a unora dintre aspectele menționate mai sus și încercarea de generare ale unor modele alternative capabile de a contribui pozitiv prin expertiză nu doar la avansarea variilor domenii de cercetare, ci și la depășirea societală a curențelor induse de politica post-factuală. Feminismul, prin istoria sa de contestare și identificare critică a asumțiilor cu care se operează în producția de cunoaștere, este probabil singurul care are capacitatea de a gestiona cu succes o asemenea provocare.

Bibliografie:

- Borger Julian, Graham-Harrison Emma (2020) "Donald Trump and Xi Jinping: are China and US on a collision course in a new Cold War?", *The Guardian*, 17 Mai, accesibil la adresa: <https://www.theguardian.com/world/2020/may/17/donald-trump-and-xi-jinping-meet-the-new-cold-warriors>;
- Brookfield Stephen D. (1997) "Assessing Critical Thinking", în *New Directions for Adult and Continuing Education*, Fall, 1997(75), pp. 17-29;
- Doudna Jennifer (2020) "Jennifer Doudna on how covid-19 is spurring science to accelerate", în *The Economist*, articol accesibil la adresa: <https://www.economist.com/by-invitation/2020/06/05/jennifer-doudna-on-how-covid-19-is-spurring-science-to-accelerate>;
- Haberman Maggie, Sanger E. David (2020) "Trump says coronavirus cure 'cannot be worse than the problem itself'", *The New York Times*, 23 Martie, accesibil la <https://www.nytimes.com/2020/03/23/us/politics/trump-coronavirus-restrictions.html>;
- Hooper Charlotte (2001) *Mainly States: Masculinities, International Relations and Gender Politics* (New York: Columbia University Press);
- Keymolen Esther, Prins Corien, Raab Charles (2012) "Trust and ICT: New Challenges for Public Administration", în Snellen Ig, Thaens Marcel, van de Donk Wim (2012) *Public Administration in the Information Age: Revisited*, Amsterdam: IOS Press;

- Romano Andrew (2020) "New Yahoo News/YouGov poll shows coronavirus conspiracy theories spreading on the right may hamper vaccine efforts", articol accesibil la adresa <https://news.yahoo.com/new-yahoo-news-you-gov-poll-shows-coronavirus-conspiracy-theories-spreading-on-the-right-may-hamper-vaccine-efforts-152843610.html>;
- Sultănescu Dan, Achimescu Vlad, Sultănescu Dana (2020) "Conspiracy Narratives and Compliance with Public Health Recommendations During the Covid-19 Crisis in Romania", forthcoming in *Politics and Knowledge: New Trends in Social Research*, 7th Academos Conference Proceedings, Bucharest.